

Ковальчук Тетяна Іванівна,
заступник Міністра внутрішніх справ
України, кандидат політичних наук

Шановні учасники конференції!

Євроінтеграційні процеси спрямовують увагу Міністерства внутрішніх справ України на людину та її права. У цьому контексті захист прав дитини – стратегічний напрям сьогодення та майбутнього. На рівні національного законодавства права дитини захищено не цілком, про що засвідчив моніторинг, проведений Міністерством.

Україна ратифікувала більшість найважливіших міжнародних актів у цій сфері, тож зобов'язана дотримуватися норм і стандартів щодо захисту дітей – жертв насильства або свідків злочинів. Для Ради Європи захист прав дітей і становлення правосуддя, дружнього до дітей, є пріоритетним завданням.

Одним з визначальних документів, у якому найдокладніше окреслено вимоги до допиту дитини – свідка чи жертви злочинних посягань, є Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція 2007 року, CETS № 201), ратифікована Верховною Радою України 27 серпня 2012 року. Зокрема, ст. 35 Конвенції безпосередньо стосується опитування дітей.

Коли діти вступають у контакт із законом як потерпілі, свідки, позивачі або в конфлікт – як правопорушники, однаково важливо, щоб вони зустрілися із системою, яка розуміє та поважає їхні права. Діти – це особлива, надзвичайно вразлива категорія. Коли вони потрапляють у сферу дії кримінального судочинства, ми повинні максимально адаптувати, пом'якшити законодавство для того, щоб якомога легше минули всі ці етапи незалежно від статусу, який має особа.

На жаль, доводиться констатувати, що досі не реалізовано положення міжнародних норм стосовно допиту неповнолітньої особи, який мають проводити в спеціально облаштованому для цього приміщенні за допомогою та із застосуванням технічних засобів аудіо-чи відеозапису. Також нагальною є необхідність встановити часові обмеження щодо тривалості допиту дитини.

Це ті основні положення, які чітко не відображено в Кримінальному процесуальному кодексі, тож запровадити їх застосування шляхом прямого виконання положень Конвенції на практиці неможливо. Слідчі та судді передусім керуються кримінальним процесуальним законодавством, а вже потім беруть до уваги інші нормативні акти.

Наразі немає офіційно унормованих вимог щодо спеціальної підготовки психологів, які мають бути присутніми під час допиту дитини, що постраждала від насильства. Психолога чи педагога, який його замінює, найчастіше запрошують із місцевого центру соціальних

служб або найближчої школи. Переважно вони не мають ні спеціальної підготовки, ні досвіду роботи з такими дітьми, тож на практиці ці особи просто присутні під час допиту, як вимагає законодавство. Психолог без спеціальної підготовки та навичок не може допомогти слідчому подолати складнощі, які постають у процесі спілкування з дитиною. Часто він навіть не помічає відхилень у психологічному стані допитуваного. Слідчі стверджують, що психологи, присутні на допиті, здебільшого не зацікавлені брати участь у цій процесуальній дії. З огляду на зазначене, нагальною є необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців в аналізованому напрямі.

Проблема процесуального статусу педагога та психолога ускладнена тим, що Кримінальний процесуальний кодекс України не визначає конкретної мети, для якої запрошують цих осіб, а також не містить конкретних вимог, яким ці особи мають відповідати, однак повнота обсягу процесуальних повноважень є безпосередньою умовою ефективної участі певного суб'єкта кримінального судочинства. Якщо Конвенція передбачає проведення опитування такими спеціально підготовленими особами, то Кримінальний процесуальний кодекс України – їхню присутність. Тобто це не модератори процесу, а так би мовити статисти.

Водночас в Україні є спеціально підготовлені спеціалісти (психіатри) з проведення психолого-психіатричної експертизи, мета якої – виявити, чи говорить дитина правду, оцінити глибину її психічної травми. Однак між медичними установами та поліцією не налагоджено співпрацю щодо організації мультидисциплінарних команд, які мали б можливість одночасно проводити допити й відповідне опитування. У зв'язку із цим дитина, що потерпіла від злочину, повинна окремо брати участь у допиті із залученням психолога, який не має відповідної підготовки, а також їхати до медичної установи для проходження психолого-психіатричної експертизи.

Ці проблеми й мають конструктивно обговорити учасники сьогоднішньої конференції.

Сподіваємося, що за підтримки учасників наукового зібрання питання захисту прав дитини буде належно проаналізовано, сформульовано відповідні пропозиції та рекомендації, окреслено механізми подальшої реалізації науково-практичних ініціатив. Головна наша мета – звести до мінімуму порушення прав дитини в системі МВС.

Ми продовжуємо рух за європейським курсом. Свобода полягає у верховенстві права, а закон діє, щоб захищати й працювати на благо людей. Права дитини стали ключовою цінністю в усіх розвинених країнах, і від успіхів на цьому шляху залежить майбутнє всієї країни. Ми прагнемо, щоб якомога більшою була кількість людей, які долучаться до конструктивного розв'язання проблем, порушених на сьогоднішньому зібранні, задля належного захисту прав дітей в Україні.